

USTAWA

z dnia ... 2025 roku

o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2809) wprowadza się następujące zmiany:

1) uchyla się art. 20;

2) art. 21 otrzymuje brzmienie:

„Art. 21. Do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie.”;

3) w art. 56 uchyla się § 3;

4) uchyla się art. 57;

5) art. 60 otrzymuje brzmienie:

§ 1. Małżonek rozwiedziony, który na skutek rozwiązania małżeństwa nie jest w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzonego, mającego istotnie większe możliwości zarobkowe i majątkowe, przyczyniania się w odpowiednim zakresie do zaspokajania tych potrzeb, jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego (obowiązek alimentacyjny po rozwodzie).

§ 2. Ustalając zasadność, czas trwania oraz zakres obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie, należy uwzględnić w szczególności:

1) wiek i stan zdrowia uprawnionego oraz zobowiązanego;

2) sprawowanie pieczy nad dziećmi przez uprawnionego lub zobowiązanego;

3) sposób wykonywania obowiązków w czasie trwania małżeństwa;

4) czas trwania małżeństwa;

5) obowiązki o charakterze alimentacyjnym obciążające uprawnionego lub zobowiązanego;

6) pozostawanie przez uprawnionego w faktycznym pożyciu z inną osobą niż małżonek rozwiedziony.

¹ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny i ustawę z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

§ 3. Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie może zostać ustalony na czas oznaczony nie dłuższy niż pięć lat. Ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, może ustalić ten obowiązek na czas nieoznaczony albo przedłużyć go na dalszy czas oznaczony lub nieoznaczony.

§ 4. Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie wygasa w razie zawarcia przez uprawnionego małżeństwa.

§ 5. Jeżeli przemawiają za tym potrzeby uprawnionego oraz pozwalają na to możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego, obowiązek alimentacyjny po rozwodzie może zostać spełniony przez świadczenie jednorazowe, w szczególności przez zapłatę oznaczonej sumy pieniężnej lub przeniesienie prawa majątkowego.”;

6) art. 61 otrzymuje brzmienie:

„Art. 61. Z zastrzeżeniem przepisu artykułu poprzedzającego do obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi.”;

7) art. 61³ otrzymuje brzmienie:

„Art. 61³. Przy orzekaniu separacji stosuje się art. 58.”;

8) w art. 61⁴ § 4 otrzymuje brzmienie:

„§ 4. Do obowiązku alimentacyjnego małżonka pozostającego w separacji stosuje się odpowiednio przepisy art. 60, z wyjątkiem § 3, oraz art. 61.”;

9) art. 130 otrzymuje brzmienie:

„Art. 130. Obowiązek alimentacyjny małżonka rozwiedzionego, po orzeczeniu separacji albo po unieważnieniu małżeństwa wyprzedza obowiązek alimentacyjny krewnych drugiego małżonka.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2024 r. poz. 1061) *uchyla się art. 940 / art. 940 otrzymuje brzmienie ... (w zależności od stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego).*

Art. 3. W ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2024 r. poz. 959, 1237) w art. 79 w ust. 1 w pkt 3 uchyła się lit. b.

Art. 4. 1. Do spraw o rozwód, separację i unieważnienie małżeństwa wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym.

2. Przepisy art. 60-61 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do uprawnień i obowiązków małżonków, jeżeli w sprawie o rozwód lub separację sąd zastosował przepis art. 57 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym.

3. Przepisy art. 21 oraz art. 60-61 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do uprawnień i obowiązków małżonków, jeżeli w sprawie o unieważnienie małżeństwa sąd zastosował przepis art. 20 § 1 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym.

[4. treść przepisu dotyczącego art. 940 Kodeksu cywilnego w zależności od stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego]

Art. 5. Ustawa wchodzi w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

I. Cel projektowanej ustawy

(1) Po 80 latach od wejścia w życie zunifikowanego prawa małżeńskiego, biorąc pod uwagę zmiany społeczne, które nastąpiły w tym czasie, a nade wszystko rozwój wiedzy o sytuacji dzieci dotkniętych konfliktem okołorozwodowym, konieczna jest zmiana stanu prawnego, pozwalającego na rozwiązanie małżeństwa wyłącznie w postępowaniu sądowym, w którym sąd z urzędu orzeka o winie rozkładu pożycia małżeńskiego.

(2) Celem ustawy jest eliminacja orzekania o winie rozkładu pożycia w postępowaniach odrębnych w sprawach o rozwód i separację, przy jednoczesnym pozostawieniu w niezmienionym kształcie koniecznych przesłanek orzeczenia rozwodu, a także zapewnieniu ochrony małżonkowi słabszemu ekonomicznie, który mógłby zostać pokrzywdzony wobec nierównomiernego podziału wykonywanych obowiązków podczas trwania małżeństwa. Wprowadzenie rozwiązań przyjętych w projektowanej ustawie doprowadzi do ograniczenia konfliktów okołorozwodowych spowodowanych orzekaniem o winie rozkładu pożycia, które godzą w dobro małoletnich dzieci rozwodzących się małżonków (zob. D. Wybrańczyk, *Dobro dziecka a rezygnacja z orzekania o winie rozkładu*, Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2024, nr 3, s. 44-61). Mimo uwypuklenia ochrony praw dziecka w art. 72 ust. 1 Konstytucji RP, nie uległy dotychczas zmianie przepisy regulujące przesłanki i tryb orzekania rozwodu, które utrudniają urzeczywistnienie ochrony tych praw. Projektowane zmiany

spowodują, że wymiar sprawiedliwości skoncentrowany będzie na skuteczniejszym niż dotychczas zabezpieczeniu dobra dziecka wobec rozstania się jego rodziców. Obecnie bowiem, małżonek, który upatruje winę w drugim (i który dodatkowo „walczy o alimenty”), rzadko jest skłonny do porozumienia w sprawach dotyczących dziecka. Rezygnacja z orzeczenia o winie ograniczy przewlekłość postępowania w sprawach o rozwód i umożliwi szybsze ustabilizowanie sytuacji dzieci rozstających się małżonków.

Celem ustawy nie jest wprowadzenie „rozvodu na żądanie”. Sąd, tak jak dotychczas, będzie musiał stwierdzić w sprawie o rozwód wystąpienie zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków (art. 56 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dalej jako: „k.r.o.”), a w sprawie o separację – rozkładu zupełnego (art. 61¹ § 1 k.r.o.). Niezmiennie będą miały zastosowanie przepisy wykluczające orzeczenie rozwodu i separacji, gdyby na ich skutek miało ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów byłoby to sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 2 k.r.o. i art. 61¹ § 2 k.r.o.). Dobro dziecka, jak i powszechnie akceptowalne zasady moralne (współżycia społecznego), nadal będą miały centralne znaczenie przy orzekaniu o rozwodzie i separacji. Nie ulegną również zmianie przepisy nakładające na sąd obowiązek wydania określonych rozstrzygnięć w sprawach dotyczących wspólnych małoletnich dzieci stron (jeżeli małżonkowie mają dzieci, por. art. 58 k.r.o.) oraz rozpoznania żądań o charakterze alimentacyjnym na czas po rozwodzie lub separacji (jeżeli zostaną zgłoszone).

Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy samo zniesienie orzekania o winie rozkładu pożycia, przy pozostawieniu bez zmian koniecznej przesłanki rozwodu, może doprowadzić do zwiększenia liczby rozwodów. Rozpad rodziny spowodowany rozwodem jest dzisiaj jednym z najpoważniejszych problemów społecznych. Zjawisko to pogłębia się we wszystkich państwach Europy, w tym w Polsce, gdzie liczba rozwodów rośnie pod wpływem przemian społecznych, kulturowych i gospodarczych, niezależnie od treści prawa rozwodowego i konstytucyjnie przewidzianej ochrony małżeństwa. Z roczników demograficznych wynika, że w Polsce w 1980 r. orzeczono 39833 rozwodów, w 1990 r. – 42436, w 2000 r. – 42770, w 2010 r. – 61300, w 2020 r. – 51164, w 2023 r. – 56892, a w 2024 r. – 57463². Największy wzrost liczby rozwodów miał miejsce w latach 2000-2010. W ostatnim czasie widoczna jest stabilizacja, choć liczby wciąż są wysokie. Ponadto warto zauważyć, że w niektórych

² <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2010,3,4.html>.

państwach, które nie przewidują orzekania o winie rozkładu pożycia (np. Irlandia, Chorwacja), współczynnik rozwodów jest niższy niż w Polsce na tle obecnie obowiązujących przepisów.

(3) Zasadne jest wprowadzenie nowych zasad alimentacji po rozwodzie i separacji. Powinny być one zależne przede wszystkim od układu wzajemnych relacji między małżonkami w czasie trwania ich związku, w tym podziału obowiązków w zakresie sprawowania pieczy nad dziećmi i dbania o wspólne gospodarstwo domowe, a nie od kwestii związanej ze stwierdzeniem winy rozkładu pożycia. Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie powinien służyć uzasadnionym potrzebom indywidualnym, a nie stanowić przede wszystkim sankcji nakładanej w związku z ustaniem małżeństwa (zob. A. Szlęzak, *Alimenty po rozwodzie a wina w wywołaniu rozkładu pożycia*, Państwo i Prawo 1989, nr 7, s. 104-111). Jednocześnie jego dochodzenie powinno być dopuszczalne wyłącznie, jeżeli przemawiają za tym zasady współżycia społecznego. Ponadto z całokształtu przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego powinna wynikać znajdująca zastosowanie już obecnie reguła, że co do zasady po rozwodzie każdy z małżonków powinien utrzymywać się samodzielnie.

(4) Rezygnacja z orzekania o winie i eliminacja winy z przesłanek alimentacji po rozwodzie (art. 60 k.r.o.) ułatwi rozstrzyganie coraz częściej występujących transgranicznych spraw rozwodowych i alimentacyjnych. W obowiązującym stanie prawnym zachodzą wątpliwości związane z dopuszczalnością orzekania o alimentach po rozwodzie według prawa polskiego, jeżeli sąd orzekł rozwód na podstawie prawa obcego, które nie zna instytucji winy, co jest współcześnie zasadą (por. post. SN z 23 marca 2016 r., III CZP 112/15).

(5) Wprowadzenie projektowanych zmian doprowadzi do zgodności prawa polskiego z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzoną w Rzymie 4.11.1950 r., zmienioną następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnioną Protokołem nr 2³. Z art. 8 Konwencji wynika prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (por. też art. 47 Konstytucji RP). Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym państwie prawa z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy państwa, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Wyrokiem z 23.01.2025 r. (skarga nr 13805/21, H.W. przeciwko Francji)⁴ Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) jednomyślnie stwierdził, że przewidziany w prawie francuskim obowiązek

³ Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284, dalej: Konwencja.

⁴ ECLI:CE:ECHR:2025:0123JUD001380521.

małżeński współżycia seksualnego i udzielenie rozwodu z powodu wyłącznej winy skarżącej na skutek jego naruszenia nie były oparte na odpowiednich i dostatecznych podstawach, a sądy krajowe nie osiągnęły równowagi między sprzecznymi interesami, co skutkowało naruszeniem art. 8 Konwencji. Można zatem argumentować, że zdaniem ETPC orzeczenie rozwodu z wyłącznej winy małżonka odmawiającego współżycia fizycznego stanowi naruszenie prawa do życia prywatnego. Eliminacja orzekania o winie przyczyni się więc do bardziej wszechstronnej ochrony praw człowieka i wykluczy możliwość wydania podobnych orzeczeń przeciwko Polsce w przyszłości.

Ponadto rezygnacja z orzekania w wyroku rozwodowym o winie rozkładu pożycia spowoduje, że nie będą w postępowaniu sądowym analizowane i oceniane najbardziej intymne aspekty życia małżeńskiego. Zarówno bowiem badanie przez sąd realizacji obowiązku małżeńskiego współżycia, jak i orzekanie o winie z powodu odmowy współżycia fizycznego, ingeruje w sferę intymnych decyzji małżonków. Rezygnacja z orzekania o winie rozkładu pożycia może więc być postrzegana jako jedna z konsekwencji założenia, że kwestie ściśle osobiste i intymne nie powinny podlegać ocenie sądu, a rozwód ma być wynikiem niemożności kontynuowania związku (zob. m.in. A. Wudarski, *Wina w wyroku rozwodowym konieczność czy anachronizm? Rozważania z perspektywy prawa niemieckiego*, w: *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Popiołkowi*, red. M. Pazdan, M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2017, s. 1290).

(6) Po przeprowadzeniu badań komparatystycznych i uwzględnieniu wyników badań społecznych za całkowitym brakiem orzekania o winie w sprawach rozwodowych wypowiedziała się zarówno Komisja Europejskiego Prawa Rodzinnego (CEFL), która w 2004 r. opracowała Zasady dotyczące rozwodu i alimentów między rozwiedzionymi małżonkami (dalej jako: „Zasady CEFL z 2004 r.”), jak i Amerykański Instytut Prawa (The American Law Instytut – ALI) w modelowych zasadach rozwiązywania małżeństw, nad którymi pracowano w latach 1989-2000 (*Principles of the Law, Family Dissolution: Analysis and Recommendations*, 2002). W prawie stanowionym większości państw europejskich również nie orzeka się o winie (tak m.in. Niemcy, Hiszpania, Holandia, Szwecja, Finlandia, Irlandia). Odejście od orzekania o winie rozkładu pożycia jest także postulatem wielu polskich organizacji, w tym np. sędziowskich (m.in. Stowarzyszenia Sędziów Rodzinnych w Polsce)⁵. W ostatnim czasie likwidację orzekania o winie w sprawie o rozwód dla urzeczywistnienia zasady dobra dziecka

⁵ Zob. np. wypowiedzi sędziów: <https://www.rp.pl/prawo-rodzinne/art38070591-sedzia-orzekanie-o-winie-w-rozwodach-to-wiecej-traumy-dzieci>; <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/po-co-orzeczenie-o-winie-przy-rozwodzie,520153.html>, dostęp: 28 maja 2025 r.

rekomendowano w raporcie: „Piecza naprzemienna w Polsce – diagnoza i rekomendacje dla polityk publicznych” (M. Sikorska, M. Gawrońska, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2025)⁶.

(7) Problematyka orzekania o winie w sprawach o rozwód i separację stanowiła przedmiot analizy i szczegółowych prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego przy Ministrze Sprawiedliwości RP (dalej: KKPR). W stanowisku z 21 lutego 2025 r. KKPR⁷ przedstawiła wiele istotnych powodów przemawiających za koniecznością eliminacji winy rozkładu pożycia ze spraw o rozwód i separację.

Przede wszystkim przemawiają za tym konstytucyjnie oraz konwencyjnie chronione dobro i prawa dzieci. Orzekanie o winie generuje lub wzmacnia konflikty, które stanowią zagrożenie dla dobra wspólnych małoletnich dzieci stron oraz utrudniają wypracowanie porozumienia wychowawczego i pojednanie się rodziców, zarówno przed postępowaniem rozwodowym, w jego trakcie, jak i po rozwodzie. Wielu rodziców nie jest w stanie oddzielić sporu dotyczącego winy rozkładu pożycia od relacji drugiej strony z dziećmi, a w konsekwencji angażuje dzieci w spór, wywołując u nich, mniej lub bardziej świadomie, przekonanie o potrzebie opowiedzenia się po stronie jednego z rodziców. Orzekanie o winie skutkuje angażowaniem w sprawę po obu stronach, w tym jako świadków, członków rodziny ojca i matki (a także znajomych rodziny), co powoduje konflikty rodzinne i utrudnia funkcjonowanie dzieci w rodzinie. Zarazem orzekanie o winie istotnie wydłuża postępowanie w sprawach o rozwód i często prowadzi do jego przewlekłości, a w konsekwencji uniemożliwia szybkie i definitywne rozstrzygnięcie spraw dotyczących dzieci oraz przedłuża w czasie stabilizację sytuacji dzieci w rodzinie. Nieorzekanie o winie spowoduje, że sąd rozwodowy po stwierdzeniu braku więzi między małżonkami w pełnym zakresie będzie mógł skoncentrować się na zabezpieczeniu dobra ich małoletnich dzieci.

Ustalanie winy rozkładu pożycia skutkuje koniecznością wszechstronnej analizy sytuacji życiowej małżonków, często na przestrzeni wielu lat, zmusza do ujawniania bolesnych i intymnych doświadczeń, co stanowi obciążenie psychiczne dla strony niewinnej rozkładowi pożycia, z uwagi na konieczność kilkakrotnego opisanie w szczegółach doznanych krzywd (w pismach i podczas przesłuchania stron) przed sędzią, ławnikami i protokolantem.

Obserwacja praktyki stosowania prawa nie pozostawia wątpliwości, że często kwestia winy rozkładu pożycia wykorzystywana jest instrumentalnie na potrzeby negocjacji

⁶ <https://pieczanaprzemienna.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2025/04/raport.pdf>, dostęp: 28 maja 2025 r.

⁷ Zob. stanowiska KKPR, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/stanowiska-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-rodzinnego>, dostęp: 28 maja 2025 r.

okołorozwodowych. Powszechnie spotykane są taktyki negocjacyjne, polegające na rezygnacji z orzekania o winie w zamian za szersze uregulowanie kontaktów z dzieckiem, wyższe lub niższe alimenty czy uzyskanie pożądanego składnika majątkowego, co określa się jako merkantylizację winy⁸. Co więcej, z uwagi na wypracowaną w orzecznictwie zasadę niestopniowania winy (zob. np. teza wyroku SN z 6.11.1997 r., I CKN 341/97) oraz fakt, że zawsze jest ona stwierdzana co najmniej po jednej stronie, często orzeczenie o winie nie odpowiada rzeczywistości społecznej, w której proces rozpadu relacji międzyludzkich jest złożony i może być niezawiniony. Orzeczenie o winie nie przynosi satysfakcji moralnej, gdy oboje małżonkowie zostają uznani za winnych, mimo że jedna ze stron przyczyniła się do rozpadu relacji w dużo mniejszym stopniu. Ponadto możliwość zmiany stanowiska w sprawie winy (aż do czasu wydania orzeczenia przez sąd II instancji) utrudnia osiągnięcie porozumienia i negocjacje, a w konsekwencji definitywne porozumienie się małżonków przed zakończeniem postępowania w sprawie o rozwód.

Jeszcze więcej argumentów niż w przypadku rozwodu przemawia za całkowitą eliminacją orzekania o winie rozkładu pożycia w postępowaniu w sprawach o separację. Małżonkom żądającym separacji łatwiej jest się pojednać, gdy wcześniej nie prowadzili spornego postępowania, w którym rozstrzygana była wina rozkładu pożycia. Taki proces ma niewątpliwie konfliktogeny charakter. Już obecnie w przepisach dotyczących separacji nie obowiązuje przesłanka wykluczająca orzeczenie separacji na żądanie małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia.

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego zwróciła również uwagę na to, że rezygnacja z orzekania o winie spowoduje, iż rekomendowany przez Komisję tryb pozasądowego rozwiązania małżeństwa będzie bardziej spójny z przesłankami stosowanymi w postępowaniu sądowym.

(8) Eliminacja orzekania o winie rozkładu pożycia w sprawach o rozwód i separację, regulowanego w art. 57 k.r.o., wymaga uchylecia lub zmiany również innych przepisów, które uzależniają określone skutki prawne od treści orzeczenia o winie lub odnoszą się do winy rozkładu pożycia. Najważniejsze z tych przepisów to art. 56 § 3 k.r.o. (negatywna przesłanka rozwodu – tzw. zasada rekryminacji), art. 60-61 k.r.o. (przepisy o dostarczaniu środków utrzymania po rozwiązaniu małżeństwa), art. 20-21 k.r.o. (skutki orzeczenia o unieważnieniu

⁸ Merkantylizacja polega na ustalaniu dla niektórych dóbr rodzinnych o czysto osobistej naturze, wymiaru wartości pieniężnej i rozporządzania nimi w zamian za świadczenia majątkowe o ustalonej wysokości. Por. T. Sokołowski, *Ochrona praw ze stosunków prawnorodzinnych w: Aksjologia prawa cywilnego i cywilnoprawna ochrona dóbr*, red. J. Pisuliński, J. Zawadzka, Warszawa 2020, s. 206.

małżeństwa), art. 940 Kodeksu cywilnego (dalej jako: „k.c.”; wyłączenie małżonka od dziedziczenia), a także przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

II. Obowiązujący stan prawny

(1) Od czasu wejścia w życie zunifikowanego prawa małżeńskiego (dekret z 25 września 1945 r.) prawo polskie z jednej strony wymaga do orzeczenia rozwodu rozkładu pożycia małżonków, a z drugiej strony determinuje dopuszczalność i skutki rozwodu w zależności od tego, który z małżonków temu rozkładowi zawinił. Taki „mieszany” model przesłanek rozwodowych, który w ramach kompromisu pozwolił 80 lat temu na wprowadzenie zunifikowanego świeckiego prawa rozwodowego, nie jest już od wielu lat uzasadniony. Badania społeczne i obserwacja praktyki stosowania prawa nie pozostawiają wątpliwości, że orzekanie o winie rozkładu pożycia jest konfliktogenne, a jego negatywne skutki najdotkliwiej odczuwają małoletnie dzieci rozwodzących się małżonków.

(2) W obowiązującym stanie prawnym orzekając rozwód oraz separację sąd orzeka także, i to z urzędu, czy i który z małżonków ponosi winę rozkładu pożycia (art. 57 § 1 k.r.o. i art. 61³ § 1 k.r.o.). Dopiero na zgodne żądanie małżonków sąd zaniecha orzekania o winie. W razie zaniechania orzekania o winie, następują skutki takie, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy (art. 57 § 2 k.r.o.).

Obecne rozwiązanie, zakładające orzekanie przez sąd z urzędu o winie rozkładu pożycia jest nieznanne innym prawodawstwom europejskim. Zasada orzekania o winie powoduje, że w sposób nieuzasadniony nabiera ona centralnego znaczenia w postępowaniu sądowym i determinuje wszelkie inne ustalenia. Obserwacja praktyki stosowania prawa prowadzi do wniosku, że małżonkowie i sądy często więcej uwagi poświęcają problematyce winy rozkładu pożycia niż właściwemu zabezpieczeniu dobra dzieci rozstających się rodziców. Jednocześnie dostrzega się, że często sądy znacznie skrupulatniej badają winę małżonków niż to, czy dobro dziecka może ucierpieć wskutek rozwodu. Ponadto orzekanie o winie prowadzi do nieuzasadnionego przedłużania postępowań sądowych, co stanowi obciążenie psychiczne dla małżonków i ich dzieci.

Obowiązujące przepisy odbiegają od rzeczywistości społecznej i praktyki stosowania prawa. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, każdego roku ok. 75-80% rozwodów następuje bez orzekania o winie na zgodne żądanie stron (art. 57 § 2 k.r.o.). W 2015 r. orzeczono 67 296 rozwodów, w tym 39 144 dotyczyły małżonków z małoletnimi dziećmi; rozwody bez

orzekania o winie dotyczyły 49 847 spraw⁹, czyli 74 % rozwodów nastąpiło bez orzekania o winie. W 2021 r. orzeczono 60 687 rozwodów, w tym 35 272 dotyczyły małżonków z małoletnimi dziećmi; rozwody bez orzekania o winie dotyczyły 48 660 spraw¹⁰, czyli 80% rozwodów nastąpiło bez orzekania o winie. W 2022 r. orzeczono 60 162 rozwody, w tym 34 443 dotyczyły małżonków z małoletnimi dziećmi; rozwody bez orzekania o winie dotyczyły 48 835 spraw¹¹, czyli 81% rozwodów nastąpiło bez orzekania o winie. W 2023 r. orzeczono 56 892 rozwody, w tym 32 559 dotyczyły małżonków z małoletnimi dziećmi; rozwody bez orzekania o winie dotyczyły 47 228 spraw¹², czyli 83% rozwodów nastąpiło bez orzekania o winie.

Tym samym reguła ustawowa orzekania o winie jest wyjątkiem w praktyce. Zarazem brak jest danych co do tego, jaki jest procent spraw, w których od początku żadne z małżonków nie żąda orzekania o winie. W wielu sprawach w toku procesu następuje bowiem zmiana stanowiska w związku z przebiegiem postępowania. Żądanie orzekania o winie często zgłaszane jest w sposób „instrumentalny”, w tym, w celu uzyskania od drugiej strony określonych korzyści majątkowych lub przedstawienia jej w niekorzystnym świetle z perspektywy orzekania o władzy rodzicielskiej i kontaktach, a następnie po osiągnięciu tego celu wycofywane. W konsekwencji konieczna jest całkowita eliminacja orzekania o winie, a nie tylko reguły przewidującej, że następuje to z urzędu.

(3) Artykuł 56 § 3 k.r.o. ustanawia tzw. zasadę rekryminacji. Przepis ten co do zasady wyłącza możliwość orzeczenia rozwodu, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia. Niedopuszczalność orzeczenia rozwodu następuje mimo tego, że sąd ustalił już zupełny i trwały rozkład pożycia, czyli występowanie sytuacji, w której nie ma żadnych perspektyw na wznowienie pożycia małżeńskiego między osobami, których nie łączą żadne więzi małżeńskie. Takie rozwiązanie obowiązuje mimo tego, że jednocześnie art. 56 § 2 k.r.o. stanowi, że rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli skutek niego miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Ten ostatni przepis w wystarczającym zakresie pozwala na uwzględnienie dobra dziecka i powszechnie przyjmowanych zasad moralnych (współżycia społecznego) przy orzekaniu o rozwodzie.

⁹ Rocznik demograficzny, red. D. Rozkrut, Warszawa 2016, s. 242, 249.

¹⁰ Rocznik demograficzny, red. D. Rozkrut, Warszawa 2022, s. 234, 241.

¹¹ Rocznik demograficzny, red. D. Rozkrut, Warszawa 2023, s. 234, 241.

¹² Rocznik demograficzny, red. D. Rozkrut, Warszawa 2023, s. 234, 241.

W przepisach regulujących separację nie ma odpowiednika art. 56 § 3 k.r.o. Artykuł 61³ § 2 k.r.o. określa takie same przesłanki wyłączające orzeczenie separacji jak negatywne przesłanki rozwodowe z art. 56 § 2 k.r.o.

(4) W obowiązującym stanie prawnym wina rozkładu pożycia determinuje nie tylko dopuszczalność orzeczenia rozwodu i przebieg postępowania sądowego, lecz także istnienie, zakres i czas trwania obowiązku dostarczania środków utrzymania byłemu małżonkowi po rozwodzie lub separacji. Obecnie art. 60 § 1 k.r.o. reguluje tzw. zwykłą, a art. 60 § 2 k.r.o. tzw. rozszerzoną postać tego obowiązku. Artykuł 60 § 3 k.r.o. wskazuje kiedy omawiany obowiązek wygasa. Przepisy te nie uległy zmianie od chwili wejścia w życie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wzorowane są na art. 34 Kodeksu rodzinnego z 1950 r.

Współcześnie, gdy modele i struktury rodziny są bardziej zróżnicowane i egalitarne niż w 1964 r. (a tym bardziej niż w 1950 r.), a małżonkowie znacznie częściej łączą sprawowanie pieczy nad dziećmi z pracą zawodową, przesłanki alimentacji, na których oparty jest art. 60 k.r.o., nie przystają do rzeczywistości społecznej. O obowiązku alimentacyjnym po rozwodzie nie powinna decydować przede wszystkim wina rozkładu pożycia, lecz możliwości majątkowe i zarobkowe stron determinowane układem wzajemnych relacji między nimi w czasie trwania małżeństwa, w szczególności ograniczeniem kariery zawodowej na rzecz zajmowania się dziećmi lub dbania o wspólne gospodarstwo domowe.

(5) Orzekanie o winie rozkładu pożycia zostało również uwzględnione w przepisach o separacji, mimo że ich podstawowym celem powinno być doprowadzenie do pojednania małżonków. W procesie cywilnym przy orzekaniu o separacji stosuje się art. 57 k.r.o. (na podstawie odesłania z art. 61³ § 1 k.r.o.), a zatem, tak jak w przypadku rozwodu, sąd z urzędu rozstrzyga o winie rozkładu pożycia, chyba że małżonkowie zgłoszą zgodne żądanie zaniechania orzekania o winie. Natomiast sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia, jeżeli separacja jest procedowana w postępowaniu nieprocesowym na podstawie zgodnego żądania małżonków (art. 61³ § 2 k.r.o.). W razie zgłoszenia w takim postępowaniu żądania orzekania o winie przez któregośkolwiek z małżonków, sąd umarza postępowanie (art. 567² § 1 k.p.c.). Zarazem orzeczenia separacji nie wyłącza ustalenie, że małżonek jej dochodzący jest wyłącznie winny rozkładu pożycia.

Zgodnie z art. 61⁴ § 4 k.r.o. do obowiązku dostarczania środków utrzymania przez jednego z małżonków pozostających w separacji drugiemu stosuje się odpowiednio art. 60 k.r.o., z wyjątkiem § 3. Tym samym po orzeczeniu separacji znajdują zastosowanie te same zasady alimentacji, jak po orzeczeniu rozwodu, które determinowane są treścią orzeczenia o winie

rozkładu pożycia. Po orzeczeniu separacji nie obowiązują ograniczenia czasowe w zakresie alimentacji, które są charakterystyczne dla relacji między rozwiedzionymi małżonkami (art. 60 § 3 k.r.o.).

(6) Przepisy o unieważnieniu małżeństwa nie posługują się koncepcją „winy rozkładu pożycia”, lecz regulują zawarcie małżeństwa w „złej wierze”. Artykuł 20 k.r.o. nakazuje sądowi orzekającemu unieważnienie małżeństwa, wydanie z urzędu orzeczenia stwierdzającego, czy i który z małżonków zawarł małżeństwo w „złej wierze”. Nie przewidziano wyjątków od tej zasady, nawet gdy oboje małżonkowie wnieśli o niewydawanie takiego orzeczenia (brak odpowiednika art. 57 § 2 k.r.o.). Za będącego w „złej wierze” uważa się małżonka, który w chwili zawarcia małżeństwa wiedział o okoliczności stanowiącej podstawę jego unieważnienia. Zawarcie małżeństwa w „złej wierze” przez jednego z małżonków nie stanowi okoliczności wyłączającej unieważnienie małżeństwa (brak odpowiednika art. 56 § 3 k.r.o.). Nie powoduje także żadnych innych skutków prawnych poza tym, że może wpłynąć na istnienie oraz zakres ewentualnego obowiązku alimentacyjnego po unieważnieniu małżeństwa. Skutkiem ustalenia „złej wiary” jest możliwość skorzystania z tzw. rozszerzonego obowiązku alimentacyjnego (art. 60 § 2 k.r.o. w zw. z art. 21 k.r.o.).

(7) W Kodeksie cywilnym do problematyki winy rozkładu pożycia odwołuje się art. 940 k.c. Zgodnie z art. 940 § 1 k.r.o., małżonek jest wyłączony od dziedziczenia, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione. Artykuł 940 k.c. ustanawia instytucję wyłączenia małżonka od dziedziczenia (*fragment do uzupełnienia w zależności od stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*).

(8) W obowiązującym stanie prawnym orzekanie o winie rozkładu pożycia determinuje ostateczną wysokość opłaty od pozwu o rozwód lub separację. Opłata ta wynosi 600 zł (art. 26 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych; dalej jako: „u.k.s.c.”). Zarazem zgodnie z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b) u.k.s.c., sąd z urzędu zwraca stronie połowę uiszczonej opłaty od „pozwu o rozwód lub separację w razie orzeczenia rozwodu lub separacji na zgodny wniosek stron bez orzekania o winie - po uprawomocnieniu się wyroku, z zastrzeżeniem art. 26 ust. 2”. Tym samym jeżeli rozwód lub separacja następują bez orzekania o winie ostateczna wysokość opłaty od pozwu wynosi 300 zł. Administracja sądu po uprawomocnieniu się orzeczenia jest angażowana w proces zwrotu połowy opłaty stronie, która ją poniosła.

III. Istota nowelizacji

(1) Uchylenie art. 57 k.r.o. oraz zmiana art. 61³ § 1 k.r.o.

Eliminacja orzekania o winie rozkładu pożycia w postępowaniach odrębnych o rozwód i separację nastąpi przez uchylenie art. 57 k.r.o. Do przepisu tego wprost odsyła regulujący separację art. 61³ § 1 k.r.o., w którego treści odesłanie to zostanie usunięte.

Artykuł 57 k.r.o., nakazując orzekanie o winie rozkładu pożycia, ustanawia szczególną sankcję rodzinnoprawną (w szerokim – społecznym ujęciu) za naruszenie praw i obowiązków małżeńskich, które doprowadziło do zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżeńskiego. Prawo rodzinne nie ma jednak charakteru penalnego i nie musi przewidywać sankcji za naruszenie określonych w nim powinności, które określają właściwy sposób postępowania osób pełnoletnich (autonomicznych) we wzajemnych relacjach. Zarazem rezygnacja z orzekania o winie rozkładu pożycia nie spowoduje, że wzajemne prawa i obowiązki małżonków pozbawione zostaną znaczenia normatywnego. Ich naruszenie nadal będzie miało wpływ m.in. na istnienie, zakres i czas trwania obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie i separacji (art. 60, art. 61, art. 61⁴ § 4 k.r.o.), relacje prawnospadkowe między osobami, które pozostawały w małżeństwie (m.in. art. 940, art. 928 § 1 pkt 5 k.c.), a w szczególnie uzasadnionych wypadkach – także na dopuszczalność orzeczenia rozwodu (art. 56 § 2 k.r.o.).

(2) Uchylenie art. 56 § 3 k.r.o.

Ustawa przewiduje uchylenie art. 56 § 3 k.r.o., który co do zasady wyłącza możliwość orzeczenia rozwodu, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia. Zarazem zmianie nie ulegną pozostałe – przewidziane w art. 56 § 2 k.r.o., przesłanki wyłączające orzeczenie rozwodu. Stanowią one wystarczające zabezpieczenie przed tym, aby w szczególnie uzasadnionych wypadkach nie został orzeczony rozwód, jeżeli skutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów byłoby to sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Obecnie art. 56 § 2 k.r.o., w zakresie odwołującym się do zasad współżycia społecznego, w zasadzie nie jest stosowany w praktyce.

Uchylenie art. 56 § 3 k.r.o. nie spowoduje zatem, że zasady moralne przestaną mieć znaczenie dla możliwości oddalenia powództwa o rozwód. W najbardziej uzasadnionych przypadkach związanych z negatywnymi zachowaniami jednego małżonka wobec drugiego, w tym rażącym naruszeniem praw i obowiązków małżeńskich, oddalenie powództwa rozwodowego nie będzie wykluczone na podstawie art. 56 § 2 k.r.o. Tym samym dla uwzględnienia istotnych kwestii

moralnych przy orzekaniu rozwodu nie jest konieczne posłużenie się konfliktogenną koncepcją winy rozkładu pożycia.

(3) Zmiana art. 60 k.r.o.

(A) Uwagi ogólne

W związku z eliminacją orzekania o winie rozkładu pożycia, a także nieadekwatnością obowiązujących przesłanek alimentacji po ustaniu związku małżeńskiego do istotnie zmienionych od 1964 r. warunków społecznych i gospodarczych, ustawa wprowadza nowe zasady alimentacji po ustaniu małżeństwa i separacji. W tym celu art. 60 k.r.o. otrzyma nowe brzmienie oraz zostanie rozbudowany. Przepis ten regulował będzie obowiązek alimentacyjny po rozwodzie. Artykuł 60 k.r.o. nie będzie już odwoływał się do winy rozkładu pożycia, lecz istotne znaczenie przywiązywał do zasad współżycia społecznego. W uzasadnionym zakresie w nowym art. 60 k.r.o. wykorzystano terminologię ustawową z zakresu szeroko rozumianej alimentacji, która ma utrwalone znaczenie w orzecznictwie (np. pojęcie „możliwości zarobkowe i majątkowe”).

Nowe zasady alimentacji po rozwodzie mają na celu ochronę ekonomicznie słabszego małżonka, którego sytuacja majątkowa po rozwodzie pogorszy się, w szczególności na skutek przyjętego w czasie małżeństwa podziału ról lub obowiązków (np. rezygnacji z pracy zawodowej lub jej ograniczenia w związku z osobistymi staraniami o wychowanie dzieci lub dbaniem o wspólne gospodarstwo domowe). Współcześnie dla osiągnięcia tego celu w ustawodawstwach obcych państw wykorzystuje się bowiem inne, bardziej skuteczne, mechanizmy niż orzekanie o winie, w szczególności właściwie ukształtowane zasady alimentacji.

Projektowany art. 60 k.r.o. jest wyjątkiem od reguły, że po rozwiązaniu małżeństwa co do zasady każdy z rozwiedzionych małżonków powinien utrzymywać się samodzielnie. Reguła ta znajduje zastosowanie już obecnie w praktyce, o czym świadczy to, że alimenty od byłego małżonka po orzeczeniu rozwodu lub separacji są wyjątkowo. Co roku w ok. 80% postępowań rozwodowych nie orzeka się o winie rozkładu pożycia, a zatem w tych sprawach nie powstaje tzw. rozszerzony obowiązek alimentacyjny, o którym stanowi obecny art. 60 § 2 k.r.o. W roku 2022 r. wpłynęło 60162 spraw o rozwód, z czego jedynie w 1507 orzeczono o alimentach na rzecz małżonka (2,5%), zaś w 2023 r. wpłynęło 56892 spraw o rozwód, z czego

jedynie w 1214 orzeczono o alimentach na rzecz małżonka (2,1%)¹³. Tymczasem można zaobserwować błędne przekonanie społeczne, nieuzasadnione treścią obowiązujących przepisów oraz praktyką ich stosowania, że po rozwodzie małżonek zarabiający więcej powinien co do zasady utrzymywać mniej zamożnego byłego małżonka.

Projektowany art. 60 k.r.o. został ukształtowany z uwzględnieniem rekomendacji nr R (89)1 w sprawie świadczeń porozwodowych, przyjętej 18 stycznia 1989 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy¹⁴. Na tle tej rekomendacji, podstawowym celem przepisów prawa krajowego powinno być doprowadzenie, w miarę możliwości, do ekonomicznej niezależności każdej z rozwiedzionych stron oraz samodzielnego zaspokajania swoich potrzeb (zasada pierwsza). Służyć temu może między innymi przekazanie przez jedną stronę drugiej określonej sumy pieniężnej lub dokonywanie świadczeń okresowych (alimentacyjnych) przez ograniczony czas (zasada druga). Ustalając zasady dokonywania świadczeń, należy brać pod uwagę wszystkie istotne okoliczności, a w szczególności zasoby i potrzeby finansowe każdej strony (zasada czwarta). Zasadniczo nie należy brać pod uwagę ewentualnej winy jednej lub drugiej strony. Jednakże ustawodawstwo krajowe może przewidywać możliwość odmowy przyznania świadczeń lub zmniejszenia ich wysokości, jeżeli stronie żądającej świadczenia można przypisać poważną winę (zasada piąta), a zatem jeżeli jej żądanie byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

(B) Podstawowe przesłanki obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie

Wykorzystana w art. 60 § 1 k.r.o. terminologia rozstrzyga alimentacyjny charakter ustanowionego w nim obowiązku. Przepis jasno wskazuje, że zobowiązany ma przede wszystkim na celu przyczynianie się (pomoc) w odpowiednim zakresie, determinowanym indywidualnymi okolicznościami danej sprawy, do zaspokojenia potrzeb byłego małżonka, jeżeli przemawiają za tym zasady współżycia społecznego, a nie całkowite jego wyręczenie w tym zakresie. Określenie „przyczyniać się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb” małżonka rozwiedzionego występowało w dotychczasowym art. 60 § 2 k.r.o., a dotyczące go orzecznictwo w niektórych aspektach będzie mogło być nadal wykorzystane. Określenie „w odpowiednim zakresie” przesądza, że art. 60 § 1 k.r.o. nie przyznaje byłemu małżonkowi prawa do równej stopy życiowej z drugim małżonkiem po rozwiązaniu małżeństwa.

¹³ Dane pozyskane z Departamentu Analiz i Strategii Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹⁴ <http://www.coe.int/en/web/cm/adopted-texts>

Przesłanki obowiązku, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o. zostały tak ukształtowane, aby orzekający o nich sąd miał odpowiednią swobodę przy ustalaniu, czy, a jeżeli tak, to w jakim zakresie i jak długo obowiązek ten znajdował będzie zastosowanie, biorąc pod uwagę indywidualne – na ogół złożone okoliczności każdej sprawy.

Podstawową przesłanką obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie jest to, że na skutek rozwiązania małżeństwa jeden z małżonków „nie jest w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb”. Na ogół będzie to skutkiem określonego układu relacji między małżonkami w czasie trwania związku.

Zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb nie jest w stanie przede wszystkim małżonek, który znajduje się w niedostatku w rozumieniu art. 133 § 2 k.r.o. oraz w rozumieniu dotychczasowego art. 60 § 1 k.r.o. Niedostatek jest klasyczną i podstawową przesłanką alimentacji. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, niedostatek występuje wtedy, gdy uprawniony nie może w pełni własnymi siłami, z własnych środków, zaspokoić swych usprawiedliwionych potrzeb (zob. np. wyrok SN z 21.05.1998 r., III CKN 487/97). W szczególności ma to miejsce, gdy uprawniony z obiektywnych względów (np. problemy zdrowotne, niepełnosprawność) nie jest w stanie podjąć pracy zarobkowej lub w razie jej podjęcia uzyskiwane zarobki nie pozwalają mu na zaspokojenie usprawiedliwionych potrzeb w zakresie utrzymania. Zasada, zgodnie z którą każdy z małżonków po rozwiązaniu małżeństwa powinienem utrzymywać się samodzielnie, może znajdować zastosowanie wyłącznie, jeżeli małżonkowie są do tego zdolni.

Niemniej w nowym art. 60 § 1 k.r.o. niedostatek intencjonalnie nie został ustanowiony jako wyłączna przesłanka alimentacji po rozwiązaniu małżeństwa. W zakresie zastosowania określenia „nie jest w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb” mogą, w okolicznościach konkretnej sprawy, w szczególności biorąc pod uwagę kryteria wymienione w art. 60 § 2 k.r.o., mieścić się również sytuacje, w których mimo zarabkowania małżonek nie jest w stanie zaspokoić wszystkich swoich usprawiedliwionych potrzeb, albowiem potrzeby te determinowane są wysokim standardem życia w czasie trwania małżeństwa. Rozwiązanie to jest wyrazem założenia, że w związku z rezygnacją z orzekania o winie rozkładu pożycia w szczególnie uzasadnionych przypadkach konieczne jest zapewnienie ochrony ekonomicznie słabszemu małżonkowi, choćby nie znajdował się on w ściśle (wąsko) rozumianym niedostatku. A zatem, jeżeli w czasie związku małżonkowie żyli na wysokim poziomie, a do rozpadu małżeństwa doszło z przyczyn leżących po stronie małżonka mającego istotnie większe możliwości zarobkowe i majątkowe, drugi małżonek, który ma te możliwości niższe

w związku ze sposobem wykonywania obowiązków w czasie trwania małżeństwa, w szczególności z uwagi na osobiste sprawowanie pieczy nad dziećmi i dbanie o wspólne gospodarstwo domowe, może być uprawniony do uzyskiwania świadczeń mających na celu w odpowiednim zakresie zaspokojenie jego usprawiedliwionych potrzeb. Rozwiązanie to powinno być jednak stosowane z rozwagą, jako wyjątek od zasady, że każdy z małżonków powinien utrzymywać się samodzielnie. Jak już wskazano, nie uprawnia ono byłego małżonka do równej stopy życiowej z zobowiązanym po rozwiązaniu małżeństwa.

Obciążony obowiązkiem alimentacyjnym po rozwodzie będzie wyłącznie małżonek rozwiedziony, który ma istotnie większe możliwości zarobkowe i majątkowe niż drugi z małżonków. Nieistotna różnica w tych możliwościach nie uprawnia do alimentacji. Pojęcie „możliwości zarobkowych i majątkowych” powinno być rozumiane tak jak identyczne określenie przewidziane w art. 27 zd. 1 k.r.o., art. 135 § 1 k.r.o., a także w dotychczasowym art. 60 § 1 k.r.o. W orzecznictwie utrwalone jest stanowisko, że możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego określają zarobki i dochody, jakie uzyskiwałby przy pełnym wykorzystaniu swych sił fizycznych i zdolności umysłowych. Zarazem ocena możliwości zarobkowych nie może się wyrażać w aktywizacji działalności zarobkowej ponad możliwości fizyczne i zdrowotne zobowiązanego. Możliwości te mogą być jednak większe od faktycznie osiągniętych dochodów. Sądy powinny także brać pod uwagę majątek, którym dysponują małżonkowie, w tym majątek, jaki przypadł małżonkowi w związku z ustaniem małżeńskiego ustroju majątkowego (art. 46 k.r.o.), a w szczególności w wyniku podziału majątku wspólnego. Istotnym czynnikiem powinien być również sposób podziału majątku wspólnego. Jeśli jedna ze stron otrzymała znaczną część majątku, może to wpłynąć na jej zdolność do samodzielnego utrzymania się, a tym samym na zasadność i wysokość roszczeń alimentacyjnych drugiej strony. Uwzględnienie tej zależności pozwala na bardziej sprawiedliwe rozstrzygnięcie zobowiązań finansowych po rozwodzie. W konsekwencji niższe możliwości zarobkowe jednej ze stron po ustaniu małżeństwa mogą być w odpowiednim zakresie równoważone przez uzyskanie odpowiedniego udziału w majątku zgromadzonym w czasie małżeństwa, np. w postaci nieruchomości, oszczędności, udziałów w spółkach itp.

Projektowany art. 60 § 1 k.r.o. wyraźnie wskazuje, że żądanie przyczyniania się do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka rozwiedzonego może zostać uwzględnione wyłącznie, jeżeli odpowiada zasadom współżycia społecznego (por. podobnie art. 144 k.r.o.). Jakkolwiek w świetle proponowanych przepisów istnienie i zakres obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie nie będą już zależne bezpośrednio od stwierdzenia winy

rozkładu pożycia, to doprowadzenie do rozpadu małżeństwa na skutek naruszenia praw i obowiązków małżeńskich nadal będzie miało istotne znaczenie dla roszczeń alimentacyjnych. Projektowany przepis, przez odwołanie do zasad współżycia społecznego, zapewni ochronę przed żądaniami małżonka, który postępował w czasie trwania małżeństwa lub po jego ustaniu nagannie, a mimo tego domaga się alimentów po rozwiązaniu małżeństwa (np. nie pracował i zerwał wspólne pożycie, bezzasadnie odmawiał podjęcia pracy zarobkowej). Zasady współżycia społecznego determinują istnienie, zakres i czas trwania omawianego obowiązku, a nie tylko umożliwiają uchylenie się od niego (por. art. 144¹ zd. 1 k.r.o.).

(C) Kryteria pomocnicze

W nowym art. 60 § 2 k.r.o. określono inne poza wymienionymi w art. 60 § 1 k.r.o. okoliczności, które w szczególności należy uwzględniać, ustalając zarówno zasadność, czas trwania, jak i zakres obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie. Rozwiązanie to wzorowane jest na Zasadach CEFL z 2004 r. (Zasada 2.4). Przysługująca sądowi swoboda w orzekaniu o obowiązku, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o. stosownie do okoliczności konkretnej sprawy, powinna być determinowana ustaleniem występowania konkretnych okoliczności. Takie rozwiązanie zapewni większą przewidywalność rozstrzygnięć oraz przyczyni się do tego, że przedmiotem postępowania dowodowego będą okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Katalog okoliczności przewidziany w art. 60 § 2 k.r.o. ma charakter otwarty (przykładowy).

Po pierwsze, należy mieć na względzie wiek i stan zdrowia uprawnionego oraz zobowiązanego. Są to okoliczności obecnie brane pod uwagę zarówno przy orzekaniu o obowiązku alimentacyjnym obciążającym krewnych, jak i małżonków, w tym po rozwodzie i separacji. W przypadku osoby uprawnionej do alimentów, wiek oraz stan zdrowia mogą determinować zakres jej usprawiedliwionych potrzeb oraz możliwość podjęcia zatrudnienia lub innej działalności zarobkowej. Przykładowo osoba starsza lub niezdolna do pracy ze względu na wiek i stan zdrowia, może wymagać szerszego zakresu lub dłuższego czas trwania wsparcia finansowego.

Po drugie, istotną okolicznością przy orzekaniu o obowiązku, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o., jest sprawowanie pieczy nad dziećmi przez uprawnionego lub zobowiązanego. Kryterium to znajduje zastosowanie przede wszystkim do pieczy sprawowanej już po ustaniu małżeństwa. Oczywiście i podkreślane w orzecznictwie jest to, że jeżeli jeden z małżonków w większym zakresie sprawuje pieczę nad dziećmi, to jego możliwości zarobkowe i majątkowe

mogą być bardziej ograniczone, niż w przypadku drugiego małżonka, który w większym zakresie może skoncentrować się na pracy zawodowej i pomnażaniu majątku. Omawiane kryterium nie jest ograniczone do wspólnych małoletnich dzieci stron (por. art. 144 k.r.o.). Piecza nad dziećmi, w szczególności wymagającymi przez dłuższy czas osobistych starań wychowawczych, może mieć trwały wpływ na możliwości zarobkowe i majątkowe osoby uprawnionej.

Po trzecie, szczególnie ważnym kryterium jest sposób wykonywania obowiązków w czasie trwania małżeństwa. Przyczynianie się do zaspokajania potrzeb byłego małżonka będzie uzasadnione przede wszystkim, jeżeli po rozwodzie ma on niższe możliwości zarobkowe i majątkowe na skutek podziału obowiązków wykonywanych w czasie trwania związku, w szczególności z uwagi na sprawowanie pieczy nad dziećmi oraz dbanie o wspólne gospodarstwo domowe. Rozwiązanie to jest spójne z treścią art. 27 zd. 2 k.r.o. oraz art. 43 § 3 k.r.o., z których wynika, że osobista pracy przy wychowaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie domowym jest równie wartościowa jak praca zarobkowa i pomnażanie majątku. Zarazem co do zasady nieuzasadnione będzie żądanie po rozwiązaniu małżeństwa alimentów przez małżonka, który nie wykonywał swoich praw i obowiązków w czasie trwania małżeństwa, w szczególności, gdy to druga strona bardziej koncentrowała się na pracy zarobkowej oraz sprawowaniu pieczy nad dziećmi.

Po czwarte, nie bez znaczenia dla obowiązków małżonków względem siebie po ustaniu związku małżeńskiego jest czas trwania małżeństwa. W przypadku związku, który trwał kilka lat, w szczególności, jeżeli małżonkowie nie mieli dzieci, nie należy przyjmować, że samo zawarcie małżeństwa z osobą mającą wyższe możliwości zarobkowe i majątkowe powinno uprawniać do uzyskiwania od niej środków utrzymania po rozwiązaniu małżeństwa. Z kolei w przypadku związków małżeńskich, które trwały wiele lat, bardziej usprawiedliwione może być oczekiwanie, że długotrwały stan, w którym jedna strona wspierała drugą finansowo, powinien w odpowiednim zakresie zostać zachowany po zakończeniu małżeństwa.

Po piąte, istotne znaczenie mają również obowiązki o charakterze alimentacyjnym obciążające uprawnionego oraz zobowiązanego. Proponowane rozwiązanie nakazuje uwzględnienie nie tylko obowiązków względem wspólnych małoletnich dzieci stron, lecz także innych osób, wobec których byli małżonkowie są zobowiązani do alimentacji. Okoliczności te powszechnie brane są pod uwagę już obecnie przy ustalaniu zasadności i wysokości świadczeń alimentacyjnych między byłymi małżonkami. Na ogół uwzględniane są w ramach oceny ich możliwości zarobkowych i majątkowych. Zarazem nie ulega wątpliwości, że pierwszeństwo

przed obowiązkiem, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o., ma obowiązek alimentacyjny względem wspólnych małoletnich dzieci byłych małżonków.

Po szóste, nie bez znaczenia dla istnienia i zakresu obowiązku alimentacyjnego pozostaje sytuacja, w której były małżonek, domagający się przyczyniania do zaspokojenia jego potrzeb, pozostaje we wspólnym pożyciu (związku nieformalnym, partnerskim) z inną osobą. W przeciwieństwie do zawarcia małżeństwa (por. proponowany art. 60 § 4 k.r.o.) nawiązanie takiej relacji przez uprawnionego nie skutkuje wygaśnięciem z mocy prawa obowiązku, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o., albowiem w prawie polskim nawiązanie relacji nieformalnej nie skutkuje powstaniem wzajemnych obowiązków alimentacyjnych. Niemniej w kontekście zasad moralnych i założeń normatywnych, które wyraża art. 60 k.r.o., obowiązek ponoszenia odpowiedzialności za byłego małżonka, który związał się z inną osobą, ulega co najmniej istotnemu osłabieniu. W takiej sytuacji jego dochodzenie lub trwanie może również nie być zgodne z zasadami współżycia społecznego (art. 60 § 1 k.r.o.).

Zauważyć należy, że zmiana art. 60 k.r.o., w tym wskazanie w jego treści konkretnych okoliczności istotnych przy orzekaniu o alimentacji po rozwiązaniu małżeństwa, jest zgodna z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego sformułowanym na tle dotychczasowego art. 60 k.r.o. W orzecznictwie tym przywoływano bowiem analogiczne kryteria. Na przykład w wyroku z 25.10.2012 r. (SK 27/12) Trybunał Konstytucyjny, w ślad za orzecznictwem Sądu Najwyższego (w tym uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 16.12.1987 r., III CZP 91/86), podkreślił, że: „okolicznością uzasadniającą zasądzenie alimentów na podstawie art. 60 § 2 k.r.o. może być zwłaszcza długotrwałość pożycia małżeńskiego, osobiste starania niewinnego małżonka o wychowanie dzieci stron, wkład pracy w prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego, podeszły wiek lub zły stan zdrowia, powodujące brak realnej możliwości wyrównania negatywnych skutków rozvodu własnymi siłami małżonka niewinnego (...). Na przykład zasady współżycia społecznego nakazują wręcz przyznać alimenty żonie, która ma bardzo ograniczone możliwości zarobkowania wobec tego, że musi stale czuwać nad chorą (...) 6-letnią córką stron”.

(D) Czas trwania obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie

Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie, tak jak obowiązki określone obecnie w art. 60 k.r.o., ustaje w razie zawarcia przez uprawnionego kolejnego małżeństwa (nowy art. 60 § 4 k.r.o.), jak również w razie śmierci zobowiązanego lub uprawnionego (art. 139 k.r.o. w zw. z art. 61 k.r.o.).

Obowiązek alimentacyjny po rozwodzie powinien być ustalany co do zasady na czas oznaczony (podobnie Zasady CEFL z 2004 r. – Zasada 2.8). Czas ten nie powinien być dłuższy niż pięć lat. Omawiany obowiązek powinien bowiem przede wszystkim umożliwić uprawnionemu uzyskanie zdolności do samodzielnego utrzymania się, np. znalezienie pracy, stopniowy powrót do pracy zarobkowej, dokończenie się, przekwalifikowanie zawodowe, umożliwienie znalezienia wsparcia w sprawowaniu pieczy nad dziećmi, rozwinięcie działalności gospodarczej, itp. Zarazem, podobnie jak obecnie, przewidziana została możliwość przedłużenia obowiązku ustalonego na czas oznaczony ze względu na wyjątkowe okoliczności. Przepis ten powinien być wykładany analogicznie do regulacji przewidzianej w dotychczasowym art. 60 § 3 zd. 2 k.r.o. Dopuszczalne będzie przedłużenie tego obowiązku na dalszy czas oznaczony, jak i – ze względu na wyjątkowe okoliczności – na czas nieoznaczony. Projektowany art. 60 § 3 k.r.o. pozwalał będzie również na kolejne przedłużenie obowiązku już wcześniej przedłużonego, jeżeli przemawiają za tym wskazane w nim przesłanki.

Również ze względu na wyjątkowe okoliczności obowiązek alimentacyjny po rozwodzie będzie mógł zostać od początku ustalony na czas nieoznaczony. Rozwiązanie to powinno znajdować zastosowanie wyjątkowo, gdy uprawniony jest trwale niezdolny do samodzielnego zaspokajania swoich potrzeb, w szczególności ze względu na niepełnosprawność lub wiek.

Ponadto na mocy odesłania z art. 61 k.r.o. odpowiednie zastosowanie znajdzie art. 138 k.r.o. W razie zmiany stosunków, w tym, jeżeli odpadną przyczyny uzasadniające ustalenie obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie możliwa będzie jego zmiana lub uchylenie, niezależnie od tego, czy ustalony został na czas oznaczony lub nieoznaczony.

(E) Spełnienie obowiązku przez świadczenie jednorazowe

W art. 60 § 5 k.r.o. przewidziana została podstawa prawna dla możliwości spełnienia obowiązku alimentacyjnego po rozwodzie, w całości lub części, przez świadczenie jednorazowe, w szczególności przez zapłatę oznaczonej sumy pieniężnej lub przeniesienie prawa majątkowego. Takie świadczenie może umożliwić osobie uprawnionej uzyskanie zdolności do samodzielnego utrzymania się, np. przez zdobycie odpowiednich kwalifikacji, rozpoczęcie działalności gospodarczej, czy też nabycie prawa własności nieruchomości. Tego typu „kapitalizacja” świadczenia, z natury okresowego, przewidziana została w art. 447 k.c.

Możliwość uzgodnienia świadczenia jednorazowego odpowiada praktycznym potrzebom negocjacji okołorozwodowych, w których wielokrotnie małżonek mający wyższe możliwości

zarobkowe lub majątkowe jest skłonny zapewnić drugiej stronie lub przekazać do majątku wspólnych dzieci określone świadczenie (np. większą sumę pieniężną lub prawo własności nieruchomości, czy też swój udział w nim), a zarazem chce mieć pewność, że wyczerpie to roszczenia alimentacyjne drugiego małżonka. Z kolei drugi małżonek uzyskalby wartościowe świadczenie, które mogłoby minimalizować („równoważyć”) m.in. pokrzywdzenie związane z tym, że nie rozwijał się zawodowo w tym samym zakresie z uwagi na wychowywanie dzieci lub dbanie o wspólne gospodarstwo domowe. Świadczenie jednorazowe może być uzasadnione również, gdy istnieje uzasadnione ryzyko, że okresowe świadczenia alimentacyjne nie będą spełniane.

Dzięki art. 60 § 5 k.r.o. roszczenia stron mogłyby zostać wyczerpane zgodnie z coraz powszechniej przyjmowaną w prawie obcym zasadą „*clean break*”, tj. pełnego rozliczenia małżonków w chwili ustania ich związku. Zasada ta służy dobru rodziny i dzieci w tym sensie, że zmierza do wykluczenia późniejszych sporów. Znalazła ona wyraz we wspomnianej rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (89)1 w sprawie świadczeń porozwodowych. W konsekwencji małżonkowie powinni być zachęcani do wypełnienia obowiązku, o którym mowa w art. 60 § 1 k.r.o., przez świadczenie jednorazowe.

Artykuł 60 § 5 k.r.o., w przeciwieństwie do art. 447 k.c., nie ustanawia „ważnych powodów” jako przesłanki ustalenia świadczenia jednorazowego, lecz nakazuje koncentrowanie się na potrzebach uprawnionego w granicach, które wyznaczają możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego.

Proponowana regulacja ma na celu zapewnienie małżonkom szerszych możliwości skutecznego porozumienia się co do rozliczeń majątkowych po ustaniu małżeństwa, w tym bez konieczności angażowania w ten proces sądu (np. przy wykorzystaniu koncepcji umowy alimentacyjnej lub ugody mediacyjnej). Zarazem proponowany art. 60 § 5 k.r.o., w przeciwieństwie do art. 447 k.c., nie uzależnia ustalenia świadczenia jednorazowego zamiast świadczeń okresowych od żądania uprawnionego. W praktyce powinno być to regułą. Niemniej nie można wykluczyć sytuacji, w której uprawniony bez ważnego powodu odmówi przyjęcia odpowiedniego świadczenia jednorazowego, żądając świadczeń okresowych. W takiej sytuacji do sądu będzie należała ocena, jakie rozwiązanie będzie najbardziej odpowiednie w danych okolicznościach, biorąc pod uwagę wady i korzyści związane z każdym z nich.

(4) Zmiana art. 61 oraz art. 138 k.r.o.

Zmiana art. 61 k.r.o. ma przede wszystkim charakter redakcyjno-techniczny. Jej celem nie jest ingerencja w treść normatywną tego przepisu. Artykuł 61 k.r.o., który aktualnie stanowi, że do „obowiązku dostarczania środków utrzymania przez jednego z małżonków rozwiedzionych drugiemu stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi”, jest ściśle skorelowany z art. 60 k.r.o. W konsekwencji zmiana brzmienia tego ostatniego przepisu, przez posłużenie się w jego treści określeniem „obowiązek alimentacyjny po rozwodzie”, zamiast „obowiązek dostarczania środków utrzymania”, powinna być uwzględniona w art. 61 k.r.o.

Wyłącznie terminologiczny charakter ma zmiana art. 138 k.r.o. Niezmiennie obowiązek, o którym mowa w art. 60 k.r.o., który znajduje odpowiednie zastosowanie również w czasie separacji (art. 61⁴ § 4 k.r.o.) oraz po unieważnieniu małżeństwa (art. 21 k.r.o.), będzie wyprzedzał obowiązek alimentacyjny krewnych uprawnionego.

(5) Zmiana art. 61⁴ § 4 k.r.o.

Zdeterminowane zmianą treścią art. 60 k.r.o. jest również proponowane brzmienie art. 61⁴ § 4 k.r.o. Ustawa bez zmian pozostawia obecną regulację, zgodnie z którą przepisy o alimentacji między małżonkami po rozwodzie znajdują odpowiednie zastosowanie do alimentacji między małżonkami pozostającymi w separacji.

W konsekwencji – tak jak w dotychczasowym stanie prawnym – do małżonków pozostających w separacji zastosowanie nie będą znajdować ograniczenia czasowe w alimentacji (również dotychczas ujęte w art. 60 § 3 k.r.o.). Nie oznacza to jednak, że w razie orzeczenia separacji obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb drugiego małżonka musi mieć charakter bezterminowy. W razie zmiany stosunków (art. 138 k.r.o.), w tym odpadnięcia przyczyn uzasadniających ustalenie alimentów, możliwa jest zmiana lub uchylenie wcześniej ustalonego obowiązku alimentacyjnego. Ponadto do małżonków pozostających w separacji zastosowanie znajdzie nowy art. 60 § 5 k.r.o. pozwalający, w określonych w nim sytuacjach, na spełnienie obowiązku alimentacyjnego przez świadczenie jednorazowe. W wypadku separacji małżonkowie również powinni być zachęcani do takiego sposobu spełnienia tego obowiązku.

(6) Uchylenie art. 20 k.r.o. oraz zmiana art. 21 k.r.o.

Konsekwencją rezygnacji z orzekania o winie rozkładu pożycia powinna być eliminacja będącej jej odpowiednikiem koncepcji orzekania o „złej wierze” przy unieważnieniu

małżeństwa. Jest to tym bardziej uzasadnione, że ustalenie „złej wiary” nie ma wpływu na dopuszczalność unieważnienia małżeństwa. Z tych względów w ustawie zakłada się uchylenie art. 20 k.r.o.

Zarazem ochronę ekonomicznie słabszej stronie po unieważnieniu małżeństwa zapewni odpowiednie stosowanie zmienionych przepisów o obowiązku alimentacyjnym po rozwodzie (art. 60 k.r.o. w nowym brzmieniu). W tym celu zmiany wymaga art. 21 k.r.o. wyłącznie przez usunięcie w jego treści odwołania do ustalania „złej wiary”. Przepis ten, po zmianie treści art. 60 k.r.o., będzie przewidywał, że do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie. Wskazane w tym przepisie stosunki majątkowe obejmują wzajemną alimentację.

(7) Rezygnacja z orzekania o winie wymaga zmiany lub uchylenia art. 940 k.c. (w zależności od stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego)

(8) Uchylenie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b) u.k.s.c.

Ustawa przewiduje, że opłata sądowa od pozwu w sprawach o rozwód i separację tak jak obecnie wynosić będzie 600 zł. Natomiast wyłączone zostanie zwracanie połowy tej opłaty po zakończonym postępowaniu w razie orzeczenia rozwodu lub separacji na zgodny wniosek stron bez orzekania o winie.

Obniżenie wysokości opłaty sądowej w sprawach o rozwód i separację nie jest zasadne z uwagi na znaczny wzrost kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w ostatnich latach. Opłata ta w stałej wysokości 600 zł obowiązuje niezmiennie już od prawie 20 lat (od 2 marca 2006 r.).

Z badania przeprowadzonego w 2016 r. przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości wynika, że opłaty sądowe uiszczane w sprawach o rozwód odpowiadają za ok. 1% ogółu dochodów budżetowych z tytułu opłat sądowych (P. Ostaszewski, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Koszty postępowań sądowych w sprawach rozwodowych*, „Prawo w działaniu” 29/2017, s. 76-108). Zarazem w analizowanym okresie w co najmniej w 25% spraw sąd zwolnił stronę powodową od kosztów sądowych w całości, zaś w pozostałych przypadkach (27 spraw) z części opłaty. Średnia wysokość uiszczanych w 2016 r. opłat sądowych (nie uwzględniając zwrotu połowy opłaty), według przeprowadzonych badań aktowych wyniosła 427 zł, podczas gdy

średnio sprawa rozwodowa kosztuje budżet państwa około 527,31 zł, przy czym koszt ten może wahać się od 338,32 zł do 1311,04 zł (zob. P. Ostaszewski, J. Włodarczyk-Madejska, K. Joński, *Koszty postępowań...*, s. 76-108). Można zatem stwierdzić, że uiszczane aktualnie przez strony opłaty sądowe nie pokrywają ogółu kosztów ponoszonych przez budżet państwa w związku z prowadzeniem spraw rozwodowych. Rezygnacja ze zwrotu z urzędu połowy opłaty sądowej w sprawach o rozwód spowoduje, że faktyczne koszty byłyby w wyższym zakresie opłacane przez strony, a nie ogół obywateli, w znaczeniu udziału w tych kosztach Skarbu Państwa.

Powyższe oznacza, że nie ma procesowego ani finansowego uzasadnienia dalsze wspieranie przez państwo stron postępowań o rozwód w dotychczasowej formie zwrotu połowy opłaty w przypadku zgodnego żądania rozwodu.

IV. Przepisy przejściowe i końcowe

Projektowana ustawa powinna wejść w życie po upływie 6 miesięcy od jej ogłoszenia. Wprowadzone zmiany są istotne i wymagają przygotowania się do ich stosowania przez podmioty zaangażowane w funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Podmioty, których przepisy dotyczą, powinny mieć również odpowiedni czas na przeprowadzenie niezbędnych szkoleń i kampanii informacyjnych.

Ustawa znajdzie zastosowanie do postępowań o rozwód, separację i unieważnienie małżeństwa wszczętych i niezakończonych po jej wejściu w życie. Zgodnie z dotychczasowymi przepisami ustalenie winy rozkładu pożycia ma wpływ zarówno na dopuszczalność orzeczenia rozwodu, sposób sformułowania stanowiska w sprawie o rozwód lub separację, jak i przebieg postępowania dowodowego. W konsekwencji nowe reguły nie powinny znajdować zastosowania do spraw w toku. Niemniej należy mieć na względzie, że zgodnie z art. 57 § 2 k.r.o. również w sprawach w toku orzekanie o winie nie nastąpi na zgodne żądanie małżonków.

W świetle dotychczasowych przepisów orzekanie o winie rozkładu pożycia determinowało zarówno dopuszczalność, jak i zakres oraz czas trwania świadczeń alimentacyjnych po rozwodzie i separacji. Przepisy o obowiązku alimentacyjnym wyraźnie odwoływały się do treści orzeczenia o winie rozkładu pożycia. W konsekwencji zasadne jest, aby do uprawnień i obowiązków małżonków, w których sprawach o rozwód lub separację zastosowanie znajdował dotychczasowy art. 57 k.r.o. (regulujący orzekanie o winie rozkładu pożycia), stosowane były nadal dotychczasowe przepisy o obowiązku alimentacyjnym (art. 60-61 k.r.o. w brzmieniu dotychczasowym). W tym celu projektowany art. 4 ust. 2 przewiduje, że art. 60-61 ustawy k.r.o.

w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do uprawnień i obowiązków małżonków rozwiedzionych, jeżeli w sprawie o rozwód lub separację sąd zastosował przepis art. 57 k.r.o. w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym. Reguła przewidziana w art. 4 ust. 2 projektowanej ustawy znajdzie zastosowanie do postępowań o rozwód i separację będących w toku w dniu jej wejścia w życie, w których zgodnie z art. 444 k.p.c. na żądanie małżonka (zgłoszone zarówno przed, jak i po wejściu w życie projektowanej ustawy) sąd rozpoznawał będzie roszczenie alimentacyjne, jak również do postępowań o zasądzenie alimentów po rozwodzie lub separacji wszczętych po wydaniu orzeczenia, w którym zgodnie z art. 57 k.r.o. orzeczono o winie lub zaniechano orzekania o winie na zgodne żądanie małżonków, a także do wszczętych po wejściu w życie ustawy postępowań dotyczących zmiany, zniesienia lub przedłużenia obowiązku alimentacyjnego ustalonego na podstawie art. 60 k.r.o. w brzmieniu dotychczasowym. Analogiczne rozwiązanie przewidziane w art. 4 ust. 3 znajdzie zastosowanie do uprawnień i obowiązków małżonków, jeżeli w sprawie o unieważnienie małżeństwa sąd zastosował art. 20 § 1 k.r.o. w brzmieniu dotychczasowym, tj. orzekł czy i który z małżonków zawarł małżeństwo w złej wierze.

Przed skierowaniem niniejszego projektu do uzgodnień, konsultacji publicznych i opiniowania Rada Ministrów ani jej organ pomocniczy, nie występowały o ocenę OSR przez koordynatora OSR.

Projekt ustawy jest zgodny z prawem Unii Europejskiej. Jednocześnie projekt nie wymaga przedstawienia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia.

Projekt ustawy nie wpłynie na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców.

Projektowana ustawa zgodnie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. Nr 239, poz. 2039 oraz z 2004 r. Nr 65, poz. 597), nie podlega notyfikacji Komisji Europejskiej.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248) projekt został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny oraz na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości.

